

MARC O. DEGIROLAMI
The Tragedy of Religious Freedom. Cambridge, MA: Harvard University Press 2013. 306 s.

Länsimainen oikeus, uskonto ja yhteiskunta ovat kehittyneet symbioottisessa suhteessa toisiinsa. Valtusajan kehitys johti uskonnonvapauden käsitteen syntyyn, joka konkretisoitui 1700-luvun lopulla Ranskan suuren vallankumouksen aikaansaamissa yhteiskunnallisissa ja oikeudellisissa muutoksissa.

Aatehistorialtaan samaa perua on myös Yhdysvaltain itsenäistymisodan tavoitteista ja ajan poliittisesta todellisuudesta syntynyt Yhdysvaltain perustuslaki, jonka ensimmäinen lisäys vuodelta 1791 turvaa uskonnonvapauden: "Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof –". Kuten muutkin oikeudelliset käsitteet, uskonnonvapaus ei ole yliaikainen ja muuttumaton, vaan ajan ja paikan mukaan määriteltävissä. Marc O. DeGirolamin *The Tragedy of Religious Freedom* käsittelee tätä länsimaiseen valtio- ja oikeuskäsitykseen kiinnittynyttä periaatetta amerikkalaisen kriittisen juristin silmälasien läpi.

The Tragedy of Religious Freedom on yritys konstruoida oikeudellinen teoria, metodi tai malli, jolla voitaisiin ratkaista tämänhetkisen amerikkalaisen yhteiskunnan tuomioistuimiin saattamia uskonnollis-oikeudellisia ongelmia. Kirja on puheenvuoro yhteiskunnallisessa ja oikeudellisessa law and religion -keskustelussa. Debatti on usein poliittisesti väritynyttä ja vahvasti argumentoivaa, ja siten se ilmentää amerikkalaisen yhteiskunnan dynamiikkaa. Akateeminen keskustelu on viime vuosina kiivastunut, mistä kertoo useiden tieteellisten aikakauslehtien perustaminen tai siirtyminen isommalle kustantajalle.

Teos lähtee argumentoinnissaan

common law -maan oikeustieteen ja oikeusteorian osoittamista kysymyksenasetteluista ja vastausmalleista. Analyysin kohteena ovat paitsi tuomioistuinten "viimeisen sukupolven" ratkaisut, myös oikeusteellinen ja yhteiskunnallinen keskustelu 1700-luvun lopulta viime vuosiin saakka. Kirja jaottelee uskonnonvapautta koskevat oikeudelliset teoriat dikotomisesti koomisiin ja traagisiin. Koomiset teoreetikot näkevät lain systematisoinnin oikeudellisen teorian ensisijaisena tavoitteena. Antiikin komedian tavoin tavoitteena on aikaansaada järjestystä sinne, missä vallitsee kaaos, saavuttaa laille ennakoitavuutta ja tyydyttävää koherenssia – siis onnellinen loppu.

Tragediassa puolestaan ollaan murheellisten kohtaloiden äärellä, poikkeavien olosuhteiden ja tietämättömyyden armoilla, ja niinpä jopa harmoniasta syntyy lopulta kaaos. Traagisen teorian ytimessä on ajatus siitä, että uskonnonvapauskysymyksissä ei voi olla yhtä oikeata vastausta. DeGirolami nousee monen juristin tunnistamaa oikeuden ideaalia vastaan väittäessään, että lainsäädännön koherenssi ei ole tärkeää. DeGirolamin mukaan olennaista on sen sijaan kysyä, miksi uskonnonvapautta tulisi kulloinkin lailta suojata.

Teoksen ensimmäinen osa on varattu koomisten teorioiden esittelyyn, erittelyyn ja kritisointiin. Ensinnä huomiota saavat monistiset teoriat. Ne luottavat yhteen muiden yli nousevaan ratkaisumalliin, ennen kaikkea yhdenvertaisuuteen (comic egalitarianism) tai puolueettomuuteen. Toiseksi esiin nostetaan skeptiset teoriat. Vahvasti skeptiset ajattelijat kiistävät uskonnonvapauden perustuslaillisen suojan tarpeen kokonaan. Osatraagiset kirjoittajat (quasi tragedians) tunnistavat uskonnonvapauden liittyvien arvojen moninaisuuden, mutta ratkaisevat konfliktit arvoihin vedoten. Monisteista heidät erottaa se, etteivät he ole kiinnittyneet yhteen ylikä-

pään arvoon, vaan voivat vedota niin yhdenvertaisuuteen, tasapuolisuuteen kuin esimerkiksi uskonnon totuudellisuuteenkin.

Kirjan toisessa osassa DeGirolami esittelee omaa tragedian ja historian malliaan, joka hahmottuu viiden väittämän avulla. Niistä kolme ensimmäistä osoittavat uskonnonvapauden teoretisoinnin erityisen hankalaksi, ja ne edustavat näin ollen sitä, mitä DeGirolami kutsuu mallinsa traagiseksi osaksi. Kaksi viimeistä luovat historialliseksi kuvattun vastausmallin kolmen ensimmäisen teesin hahmottamaan ongelmaan.

Ensimmäisen teesin ("Clash of values of religious liberty") mukaan uskonnonvapauden sisältyvät eri arvot ovat yhteen sovittamattomia ja vertailukelvottomia. Arvot vaihtuvat uskonnosta toiseen (interreligious variation) sekä uskontokuntien sisällä (intrareligious variation) ja muuttuvat ajan kuluessa (temporal variation). Näin muodostuu suuri määrä erilaisia arvoja, jotka voivat myös olla keskenään konfliktissa: hurskaus/hartaus, askeettisuus, suvaitsevaisuus, uhraus ja niin edelleen.

Jos ensimmäinen teesi on suunnattu etenkin monisteille, toisella väittämällä ("Inadequacy of scepticism") vastataan skeptikoille, jotka eivät usko mihinkään oikeudelliseen teoriaan uskonnonvapauden liittyvien konfliktien ratkaisemiseksi. DeGirolamin argumentti on, että teoriaa toki tarvitaan, mutta se ei voi olla yksittäinen, joustamaton sääntö tai periaate. Kolmanneksi DeGirolami väittää, että uskonnonvapauden liittyvien konfliktien ratkaiseminen, oikeinkin, aiheuttaa merkittävää menetystä ("Loss, sacrifice and the disposition of custom"). Edelleen, tämä menetys on lopullista. Juuri nämä seikat aiheuttavat tarpeen kiinnittyä uskonnonvapauden ideaaliin.

Neljännän väitteen ("Need for modest movement") mukaan kaaokseen johtavista konflikteista uskonnonvapauden parissa johtuu,

että niitä tulisi lähestyä asteittain ja vähittäin. Tuomioistuinten tulisi siis seurata 1700-luvun irlantilaisen valtiomiehen ja poliittisen ajattelijan Edmund Burken minimalismia: perustella vähittäin, ottaa huomioon vakiintuneet perinteet ja käytännöt sekä suhtautua skeptisesti abstrakteihin moraalisiin tai poliittisiin argumentteihin.

Viides teesi ("Conciliations of history") on, että oikeusistuimien tulisi käyttää aate- ja sosiaalishistoriaa oppaina oikeudelliseen muutokseen. DeGirolamin mukaan juuri historia edustaa konfliktien ratkaisemiseen tarvittavaa menneisyydestä kerättyä viisautta. Oikeushistoria täydentää common law:n jo valmiiksi aiempiin tuomioihin perustuvaa metodia.

Kolmannessa osassa DeGirolami tarkentaa ensin traagista metodologiaan ja lopulta puolustaa sitä mahdollisia vasta-argumentteja vastaan. Samalla perehdytään tarkemmin oikeustapauksiin, jotka toki vilahtelevat tekstissä heti johdannosta alkaen. Eurooppalaista lukijaa olisi helpottanut, jos teoksessa olisi ollut kuvaus näistä ja muista analyysin kohteina olevista oikeustapauksista lopputuloksineen, tai edes tavanomainen oikeustapaustuettelo.

Ainoana ei-amerikkalaisena oikeustapauksena DeGirolami käsittelee Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suuren jaoston Lautsi-tuomiota vuodelta 2011. Hän pitää sitä hyvänä esimerkkinä tavasta ottaa uskonnonvapauden konfliktin eri ulottuvuudet ja historialliset seikat huomioon tuomioistuinratkaisussa. Tapauksen käsittely tuo esiin DeGirolamin valitettavan taipumuksen yksipuolisuuteen ja tapausten hie-man pinnalliseen käsittelyyn. Esimerkiksi saman tuomioistuimen jaoston antamasta Lautsi-ratkaisusta vuodelta 2009 ja molempien tapauksien eriävistä mielipiteistä olisi löytynyt lisää argumentteja järjestelmällisen analyysin kohteeksi.

DeGirolamin kolme ensimmäistä teesiä analysoivat ansiokkaasti itses-täänselvyyttä: uskonnonvapauden

ajautuessa ristiriitaan muun (pe-rus- tai ihmis) oikeuden kanssa syn-tyy hankalasti arvioitava ja ratkaista-va ristiriitatilanne. Voimat tulee kui-tenkin suunnata konfliktin ratkai-semiseen. Tähän tarvittavia oikeus-sääntöjä tulee akateemisesti tutkia ja suoda näin tuomareille mahdolli-sia ratkaisuavaimia.

DeGirolamin kahden viimeisen teesin merkittävin ongelma onkin, ettei niiden tarjoama ratkaisuavain edesauta lopputuloksen syntymistä. Ensinnäkin, akateemisessa yhti-teisössä uskonnonvapauden käsit-telyä tuomioistuimissa voidaan pal-lotella pitkään ja monista näkökul-mista. Kiireisellä tuomarilla on kui-tenkin ratkaisupakko ja oikeuden brutaaliiin luonteeseen kuuluu, että osapuolista yksi on oikeassa ja toin-en väärässä.

Toiseksi, DeGirolamin hahmot-telema rooli historialle oikeusistui-men ratkaisutoiminnassa on ongel-mallinen. DeGirolami ei perehdy historiantutkimuksen ongelmiin, joten hän jättää huomioimatta sen, että historiankirjoitus joutuu aina turvautumaan tulkintaan. Tragedi-an ja historian metodilla on siis sa-ma ongelma kuin yhdellä esikuvistaan, saksalaisella 1800-luvun histo-riallisella koulukunnalla. Jos oikeu-dellinen ongelma ratkaistaan ennen kaikkea historiantutkimukseen nojaten, vaikuttaa historiantulkinta ratkaisevasti lopputulokseen.

Vaikka DeGirolamin paikoin vai-keaselkoinen argumentaatio ja epä-tasaisesti etenevä kokonaisuus ei vakuuttaisikaan ensi lukemalta, on kirjalla kiistattomat ansionsa suomalaisellekin lukijalle. Se ensinnä-kin esittelee oivalla tavalla Yhdys-valloissa vallitsevan law and religi-on -keskustelun ja sen argumentaa-tiotavan. Samalla *Tragedy of Religious Freedom* antaa inspiraatiota sille, miten oikeuden ja uskonnon suhdet-ta voisi tutkia. Uskonnonvapaus on turvattu ihmisoikeutena: Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9. artiklan mukaan jokaisella on oikeus ajatuk-sen-, omantunnon- ja uskonnonva-

pauteen. Se on myös kodifioitu laa-jalti osaksi perusoikeusjärjestelmää: Suomessa perustuslain 11 § turvaa uskonnon ja omantunnon vapau-den ja kattaa muun muassa valtion tunnuksettomuuden.

Uskonnon ja oikeuden kohtaa-mispinnat syntyvät siellä, missä us-konnon piirissä syntyneet arvot kohtaavat enemmistödemokratial-la, viranomaispääöksellä tai yksityi-sellä päätöksellä syntyneen yhteis-kunnallisen todellisuuden: kun bus-sikuski pitää päähinettä, Jehovan todistaja kieltäytyy asevelvollisuu-desta, lähetysjärjestö jättää palkkaa-matta pätevimmän hakijan tämän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin vedoten, uskonyhteisön johto aset-taa hoitokokoukset rikoslain edel-le, ja niin edelleen. Myös Suomes-sa olisi hyvä harrastaa kirkko-oikeu-dellisen lainopin lisäksi myös uskon-non ja ihmisoikeuksien suhteen tut-kimusta.

MARKUS KARI
OIK. TIET. LIS., HELSINKI

**TAPIO NYKÄNEN & MIKA
LUOMA-AHO (TOIM.)
Poliittinen lestadiolaisuus.
Helsinki: Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura 2013.
277 s.**

Suomen Akatemian rahoittaman Lapin yliopiston tutkimushankkeen "Lestadionismi. Poliittinen teologia ja kansalaisuskonto maallistuvassa Suomessa" tulokset on tuotu yhteen artikkelikokoelmassa *Poliittinen lestadiolaisuus*. Kaikki kirjoittajat – yksi on filosofi, yksi sosiologi ja muut politiikantutkijoita – ovat toimineet projektissa tutkijoina tai osallistu-neet siihen muulla tavoin. Kysees-sä on yhteiskuntatieteellinen han-ke; aiemmin yhteiskuntatieteiden näkökulmasta herätysliikkeitämme on tutkittu vähän. Toimittajat myös